

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПІДПРИЄМЦЯ ДО ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

Ф.А. Добренко. Психологічна готовність підприємця до економічних ризиків. Статтю присвячено аналізу різних аспектів психологічної готовності підприємця до економічного ризику. Зроблено спробу огляду готовності до економічного ризику як психологічної категорії. Розкрито психологічну природу готовності, розглянуто поняття, види й типи ризику, виявлено основні підходи до визначення готовності та схильності до економічного ризику. З'ясовано роль функцій, які виконує економічний ризик у підприємницькій діяльності. Встановлено, що економічна поведінка підприємця в ринкових відносинах заснована на обраній індивідуальній програмі підприємницької діяльності, яка на свій ризик реалізовується в рамках можливостей, що закріплені в законодавчих актах.

Ключові слова: підприємець, підприємливість, психологічна готовність до економічного ризику, економічна поведінка, підприємницький економічний ризик.

Ф.А. Добренко. Психологическая готовность предпринимателя к экономическим рискам. Статья посвящена анализу различных аспектов психологической готовности предпринимателя к экономическому риску. Сделана попытка обзора готовности к экономическому риску как психологической категории. Раскрыта психологическая природа готовности, рассмотрены понятия, виды и типы риска, выявлены основные подходы к определению готовности и склонности к экономическому риску. Выяснена роль функций, которые выполняет экономический риск в предпринимательской деятельности. Установлено, что экономическое поведение предпринимателя при рыночных отношениях основано на выбранной индивидуальной программе предпринимательской деятельности, на свой риск реализуемой в рамках возможностей, которые закреплены в законодательных актах.

Ключевые слова: предприниматель, предприимчивость, психологическая готовность к экономическому риску, экономическое поведение, предпринимательский экономический риск.

Постановка проблеми. Життя сучасного суспільства тісно пов'язане з різними ризиками: політичними, соціальними, економічними, фінансовими, технологічними та іншими. Психологічні аспекти поведінки людей у ситуації ризику опинилися в центрі уваги психологів ще на початку становлення прикладної психології. Психологічна готовність до ризику розглядалася як особистісна властивість, що виступала як професійно-важлива якість у небезпечних професіях або як небажана якість, протипоказання в професіях, де необхідно проявляти обережність, обачність.

В умовах енергетичної кризи й пов'язаного з нею економічного спаду конкурентоспроможними виявлялися фірми й виробничі організації, готові до гнучкої зміни видів продукції, а також до організаційних і технологічних інновацій. У зв'язку з цим дослідники стали вивчати новий вид ризику – економічний ризик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти підприємницького ризику, зокрема й готовність підприємця до ризику, детально досліджуються вітчизняними й зарубіжними науковцями. Серед останніх публікацій про ставлення підприємця до ризику визначають індивідуальне різноманіття ризикової поведінки людей такі науковці, як М. Валлах, Є.С. Жаріков, Н. Коган та ін. Поведінка людей у ризикованих ситуаціях та ситуаціях невизначеності розкривається в роботах В.П. Третьякова, М. Цукермана та ін. Готовність до ризику також ґрунтовно досліджувалась економічними психологами, а саме Дейнекою О. С., Журавльовим А. Л., Ложкіним Г.В., Малаховим С.В., Спасенніковим В.В. та ін. Фахівці в сферах наукового управління, соціології, економіки та фінансів також присвятили свої наукові праці цьому напрямку, а саме Зубок Ю. А., Карпов А.В., Кулаковська Л.П., Максименко С.Д., Соколінський В.М., Штайльманн К. та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Традиційно підприємництво сприймається широким загалом як ризикована, непередбачувана й емоційно-напружена діяльність. Проте людина, якій вона до душі, вбачає в ній непересічні цінності, можливість професійної й особистісної самореалізації. Вона чітко усвідомлює, що бізнес, як і будь-яка інша робота, має свою мету, завдання та інтерес, в яких досить тісно поєднуються економічні й психологічні компоненти.

Якщо рентабельність і прибуток є індикаторами економіки, то самореалізація особистості – це індикатор психологічної успішності. А гроші виконують не лише економічні функції, а й стають важливим фактором формування психіки людини. Звідси абсолютно логічним є те, що успішність у підприємницькій діяльності залежить від психологічної готовності особистості до економічних ризиків.

Суттєвий вплив на таку готовність має стратегія економічної активності для матеріального забезпечення свого життя. Тому головними перешкодами на шляху до відкриття власної справи, на думку самих безробітних, є брак коштів, складне та суперечливе законодавство, велика та нечесна конкуренція, а також залежність малого й середнього бізнесу від політичної ситуації в країні тощо.

Доведено, що формула успішності власної справи – це сума трьох складових: "особистості", "ідеї" та "коштів". Як бачимо, перше місце все-таки належить особистості.

Найпоширенішим є таке термінологічне визначення: "Підприємець – це людина, яка організовує власну справу, керує нею, ризикує й бере на себе відповідальність за результати власної діяльності або заснованого нею підприємства".

Готовність індивіда до економічних ризиків – це не якась його особистісна риса чи ознака, а цілісна характеристика. Вона вибудована на основі потреб людини та її індивідуально-психологічних особливостей, які відповідають вимогам підприємницької діяльності.

Підприємець малого бізнесу, з чого здебільшого починають безробітні, також повинен відповідати певним вимогам, а саме володіти необхідним рівнем фахової підготовки, ерудиції й культури, розвинутими громадськими й моральними якостями, почуттям професійної честі й соціальної відповідальності за результати праці. Не обійтися й без відповідного інтелектуального світогляду, організаторських здібностей, аналітичного мислення. А ще власна справа змусить його виявляти активний інтерес до управлінської діяльності (володіти навичками керівництва), вміти бути комунікабельним, самостійним в ухваленні й реалізації рішень, мати почуття такту.

Сучасний бізнес вимагає від того, хто ним займається, постійної активності, здатності гнучко та вчасно змінювати стратегію діяльності залежно від умов, що постійно змінюються, а також бути завзятим та наполегливим у досягненні мети. А найголовніше – мати велике бажання створювати щось нове, тобто постійно провадити інноваційні пошуки.

Ентузіастів, які належать до когорти підприємців, традиційно вважають такими, що схильні до ризику. Задля досягнення мети їх не лякає навіть втрата соціальної стабільності. Саме тому не кожен наважиться зробити ці прагматичні, але часто-густо небезпечні кроки.

Проблеми психології ризику були й досі є актуальними для всієї психології. При цьому є підстави вважати, що в цій сфері залишаються питання, які потребують загально-психологічного, теоретичного та емпіричного дослідження. Зокрема відсутні дані про межі мінливості схильності до ризику в онтогенезі, на різних вікових етапах, про вплив на схильність до ризику провідної діяльності особистості, її соціально-професійного статусу та соціальної ситуації розвитку в цілому.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається безперервне зростання кількості ризиків, що впливають на життя людини в різних сферах діяльності. Розвиток ринкової економіки призводить до підвищення соціальної значущості та збільшення кількості фахівців, чия професійна діяльність пов'язана з необхідністю діяти в умовах невизначеності, ухвалювати ризиковані рішення.

Удосконалення виробничих технологій і розвиток науки в цілому проявляється не тільки в зниженні, а й часто, навпаки, в посиленні напру-

женості трудової діяльності, що вимагає вміння й готовності діяти в складних умовах. Усе це сприяє збільшенню уваги вчених різних наукових сфер до проблеми економічного ризику й психологічної готовності до нього.

Незважаючи на достатню поширеність у суспільних науках, загалом ризик і готовність до економічного ризику досліджені очевидно недостатньо. Дослідження цих дуже складних феноменів у багатьох сферах наукового пізнання носять прикладний і багато в чому фрагментарний характер, що не дозволяє скласти повне й цілісне уявлення про них.

Дамо кілька визначень поняття. Ризик – ситуативна характеристика діяльності, яка полягає в невизначеності її результату і може мати несприятливі наслідки в разі невдачі. Ризик є дією, виконання якої ставить під загрозу задоволення якоїсь досить важливої потреби або загрожує суб'єкту втратою – програшем, травмою, збитками. Також ризик виступає як ситуація вибору між двома (чи навіть більше) можливими варіантами дії, результат якого проблематичний і пов'язаний з можливими несприятливими наслідками: менш привабливим, але більш надійним і більш привабливим, але менш надійним.

Незалежно від сфери виникнення, генезис поняття "ризик" пов'язується зі станом невизначеності, які досліджуються як філософією, так і природничими науками.

В інформаційному підході виділені два зовнішні джерела (класи) невизначеності: дефіцит інформації та її надлишок. Дефіцит інформації може породжуватись її недостовірністю, суперечливістю, перекрученням, неможливістю оцінки; а надлишок – великим об'ємом.

Сучасні дослідження в сфері психології ухвалення рішень пов'язують фактори суб'єктивної невизначеності (як внутрішньої причини невизначеності) з упевненістю у виборі, що залежить як від особистісних властивостей, так і від суб'єктивних особливостей категоризації причинності.

Ризик – рішення або дії з позиції суб'єктної характеристики невизначеності, тобто там, де не тільки людиною виявлена невідповідність необхідних або потенційних можливостей в керуванні ситуацією, а й де невизначеною є оцінка самого потенціалу. Відповідно готовність до економічного ризику означатиме готовність вирішувати й діяти в умовах суб'єктивної невизначеності. Йдеться не про відмову від розгортання інтелектуального орієнтування в ситуації, а про готовність до самоконтролю дій в умовах очевидної неповноти або недоступності необхідних орієнтирів, а також про готовність покладатися на свій потенціал.

Говорячи про готовність до економічного ризику, необхідно відзначити, що психологічна готовність людини до діяльності взагалі є інтегральним психологічним утворенням – проявом психічного стану й стійкої характеристики особистості, які є передумовами ефективної діяльності. Готовність ми розуміємо не тільки як активно-дієвий стан особистості,

але, насамперед, як глибокий процес діяльності, який відбиває зміст, ставить завдання й умови майбутнього виконання.

На сучасному етапі вивчення готовності до економічного ризику необхідно диференціювати, щонайменше, три її види, які пов'язані з різними спонукальними джерелами та рівнями саморегуляції. Готовність іноді пов'язана з імпульсивністю чи обумовлена факторами емоційної нестабільності.

Схильність до економічного ризику виступає як фактор готовності до зміни вражень, до пошуку сильних відчуттів, що відрізняється від імпульсивності проактивним характером у регуляції діяльності, яка вимагає самостійності рішень. І, нарешті, економічний ризик як готовність до ухвалення певного типу рішень про дії, а саме як готовність до ситуації невизначеності, де треба покладатися на свої можливості та свою відповідальність, або як готовність "підстерігати" удачу раціонально, тобто йти на обдуманий ризик. Цей тип також є проактивним регулятором і знаходиться в близьких відносинах з процесами визначення мети й цілей, тобто з найбільш усвідомленими верхніми рівнями саморегуляції, що забезпечують адекватну регуляцію співвідношення інтелектуальних та мотиваційних складових процесів ухвалення рішення.

Саме таке розуміння готовності до економічного ризику реалізується людиною в здатності до самоконтролю й регуляції своїх дій за очевидної неповноти інформації як властивості особистісної регуляції ухвалення рішень та стає найбільш часто вживаним у психологічних дослідженнях.

Визнання статусу готовності до економічного ризику як різнорівневої властивості дозволяє розрізнити психодіагностичні завдання, пов'язані з ідентифікацією "ризикованості".

Хоча поняття "готовності" й "схильності" до ризику в багатьох джерелах вживаються як синоніми, розведення їх семантичного значення можна поспостерігати в роботах Корнілової Т.В.

Для дослідження схильності до ризику застосовується методика ІРЕ (імпульсивність, ризикованість, емпатія), розроблена Айзенком, у якій автор говорить про схильність до ризику як про прояв імпульсивності, фактор готовності до зміни вражень і пошуку нових гострих відчуттів. А система уявлень власне про готовність до ризику розроблялася Корніловою Т.В. У створеній нею методиці ОФР (особистісні фактори ухвалення рішення) досліджується готовність до ризику як особистісний чинник, що впливає на ухвалення рішення й регуляцію дій суб'єктом. Однак у результаті кореляційного аналізу було виявлено, що готовність до ризику й схильність до ризику пов'язані з одними мотиваційними тенденціями. Проте в групі досліджень було доведено, що у вибірці схильність до ризику й готовність до ризику, виміряні зазначеними вище методиками, пов'язані, але в дорослій вибірці дані властивості розглядаються як незалежні [1].

Законодавчо встановлено, що підприємницька діяльність є ризикованою, тобто дії учасників підприємництва в умовах ринкових відносин, які склалися, конкуренції, функціонування всієї системи економічних законів не можуть бути з цілковитою певністю розраховані й здійснені. Багато рішень у підприємницькій діяльності доводиться ухвалювати в умовах невизначеності, коли необхідно вибирати напрям дій з кількох можливих варіантів, здійснення яких складно передбачити.

Ризик властивий кожній сфері людської діяльності, що пов'язана з безліччю умов і факторів, які впливають на позитивний результат людських рішень. Тому з виникненням і розвитком капіталістичних відносин з'являються різні теорії ризику, а класики економічної теорії приділяють велику увагу дослідженню проблем ризику в підприємницькій діяльності.

Економічними ризиками підприємців вважаються такі, що виникають за будь-яких видів підприємницької діяльності, які пов'язані з виробництвом продукції, товарів і послуг, їх реалізацією; товарно-грошовими й фінансовими операціями; комерцією, а також здійсненням науково-технічних проєктів. Підприємець може зазнавати втрат через ушкодження або знищення засобів виробництва, невиконання контрагентами умов договорів. Крім цього, можливі значні фінансові втрати через зниження заздалегідь обумовленого рівня рентабельності, через необхідність компенсувати шкоду, заподіяну найманим працівникам внаслідок нещасного випадку на виробництві, а також споживачам продукції цього підприємства.

Ризик становить об'єктивно неминучий елемент ухвалення будь-якого господарського рішення, внаслідок того що невизначеність – неминуча характеристика умов господарювання. В економічній літературі часто не робиться відмінностей між поняттями "ризик" і "невизначеність". На наш погляд, їх слід розмежовувати.

Насправді, перше характеризує таку ситуацію, коли настання невідомих подій досить імовірно й може бути оцінене кількісно за допомогою економіко-математичних, статистичних методів, а друге – коли вірогідність настання таких подій оцінити наперед неможливо.

У реальній ситуації рішення, яке ухвалюється підприємцем, майже завжди пов'язане з ризиком, який обумовлений наявністю низки факторів невизначеності, які свідомо не передбачаються.

Для розуміння природи підприємницького ризику фундаментальне значення має зв'язок ризику й прибутку. Адам Сміт у "Дослідженні про природу і причини багатства народів" відзначав, що досягнення навіть звичайної норми прибутку завжди пов'язано з більшим чи меншим ризиком. Відомо, що отримання прибутку підприємцем не гарантовано, винагородою за витрачений ним час, зусилля й здібності може бути як прибуток, так і збиток [2].

Г. Хейне в своїй роботі "Економічний спосіб мислення" відзначає, що прибуток виникає внаслідок невизначеності, за відсутності якої все, що стосується отримання прибутку, було б широковідомо, а всі можливості його отримання були б повністю використані й, отже, прибутки скрізь дорівнювали б нулю [3].

Таким чином, за відсутності невизначеності будь-які розбіжності між виручкою й витратами будуть усунені в процесі конкуренції, і прибуток стане рівним нулю. У реальному постійно змінному й тому завжди невизначеному світі такого не відбувається.

Підприємець виявляє готовність іти на економічний ризик в умовах невизначеності, оскільки разом з ризиком втрат існує можливість додаткових доходів. І. Шумпетер у книзі "Теорія економічного розвитку (Дослідження підприємницького прибутку, капіталу, відсотка і циклу кон'юнктури)" пише про те, що якщо ризики не враховуються в господарському плані, тоді вони стають джерелом, з одного боку, збитків, а з іншого – прибутків. Можна вибрати рішення, що несе менше ризику, але при цьому меншим буде й отриманий прибуток [4].

Слід зазначити, що підприємець може частково перевести ризик на інших суб'єктів економіки, але повністю уникнути його він не може. Справедливо можна сказати: хто не ризикує, той не виграє. Іншими словами, для отримання економічного прибутку підприємець повинен свідомо погодитися на ухвалення економічно ризикованого рішення.

Можна впевнено сказати, що невизначеність і ризик відіграють дуже важливу роль у підприємницькій діяльності, утримуючи в собі суперечність між запланованим і дійсним.

Підприємницький економічний ризик має об'єктивну основу через невизначеність зовнішнього середовища щодо підприємницької фірми. До зовнішнього середовища належать об'єктивні економічні, соціальні та політичні умови, в рамках яких фірма здійснює свою діяльність і до динаміки яких вона вимушена пристосовуватися. Невизначеність ситуації зумовлюється тим, що вона залежить від безлічі змінних, контрагентів та осіб, поведінку яких не завжди можна передбачити з прийнятною точністю. Позначається також і відсутність чіткості у визначенні цілей, критеріїв і показників їхньої оцінки.

Економічна поведінка підприємця в ринкових відносинах заснована на обраній індивідуальній програмі підприємницької діяльності, яка на свій ризик реалізується в рамках можливостей, що закріплені в законодавчих актах. Кожен учасник ринкових відносин заздалегідь позбавлений наперед відомих, однозначно заданих параметрів, гарантій успіху: забезпеченої частки участі в ринку, доступності до виробничих ресурсів за фіксованими цінами, стійкості купівельної спроможності грошових одиниць, незмінності норм і нормативів та інших інструментів економічного управління.

Економічний ризик, що притаманний підприємництву, є невід'ємною частиною його економічного життя. Досі ми звертали увагу лише на об'єктивний бік підприємницького ризику. Дійсно, ризик пов'язаний з реальними процесами в економіці. Об'єктивність ризику пов'язана з наявністю факторів, існування яких, зрештою, не залежить від дій підприємців. У той самий час окремі науковці розробляють суб'єктивний підхід до ризику. Так, В. Ойгензіхт у своїй роботі "Проблема ризику в цивільному праві" виходить з того, що ризик завжди суб'єктивний, оскільки реалізується через людину. Такий погляд не позбавлений сенсу. Адже саме підприємець оцінює ситуацію, формує безліч можливих результатів і уявляє ймовірність їх здійснення, робить вибір з безлічі варіантів. Крім цього, готовність і сприйняття ризику залежить від кожної конкретної людини з її характером, складом розуму, психологічними особливостями, рівнем знань у сфері її діяльності. Хоча слід зазначити, що В. А. Ойгензіхт розглядає ризик як об'єктивну категорію, що може виступати лише як об'єктивна інформація для оцінки фактів, тобто для тих інтелектуальних моментів, що формують вольовий елемент – вибір рішення [5]. Однак навряд чи можна з цим погодитись. Усе ж діючи так чи інакше, особа повинна не тільки усвідомити зовнішні чинники ризику, визначити ступінь імовірності й рівень ризику, передбачити можливі результати, але й ухвалити відповідне рішення. Зрозуміло, що ухвалення такого рішення обумовлено волею. Тому не доцільно зводити сутність ризику лише до об'єктивного критерію.

Для одного підприємця дана величина ризику є прийнятною, тоді як для іншого – непринятною.

Оцінка ризику й вибір рішення багато в чому залежать від людини, яка їх здійснює. Та ж сама ризикована ситуація характеризується різними підприємцями неоднаково, оскільки ризик сприймається суто індивідуально. Чимало залежить від того, що переважить – передчуття успіху чи невдачі. Ризикованих рішень звичайно уникають підприємці консервативного типу, які не схильні до інновацій.

Зараз можна виділити дві форми підприємництва. Насамперед, це комерційні організації, засновані на старих господарських зв'язках. У ситуації невизначеності такі підприємці прагнуть уникати ризику, намагаючись пристосовуватися до умов господарювання, що змінюються. Друга форма – це новостворені підприємницькі структури, які характеризуються розвиненими горизонтальними зв'язками, широкою спеціалізацією. Такі підприємці готові ризикувати, в ризикованій ситуації вони маневрують ресурсами, здатні дуже швидко знаходити нових партнерів.

В ухваленні підприємцем рішення, пов'язаного з ризиком, важливу роль відіграє його інформованість, досвід, кваліфікація, ділові якості. Підприємець схильний до ризикованих рішень тоді, коли впевнений у професіоналізмі виконавців. Також готовність іти на ризик великою мірою

визначається під впливом результатів реалізації попередніх рішень, ухвалених у тих самих умовах. Помилки, допущені раніше в аналогічній ситуації, диктують вибір обережнішої стратегії.

Принципове рішення про здійснення ризикованого проекту залежить від підприємця, який ухвалює це рішення, від його переваг між сподіваною прибутковістю коштів, що вкладаються в цей проект, і їхньою надійністю. Подальший розгляд суті економічного ризику пов'язаний із з'ясуванням функцій, які виконує ризик у підприємницькій діяльності. В економічній літературі виділяють наступні функції ризику: інноваційна, регулятивна, захисна й аналітична.

Інноваційну функцію ризик виконує, стимулюючи пошук нетрадиційних рішень проблем, що постали перед підприємцем. Аналіз зарубіжної літератури показує, що в міжнародній господарській практиці накопичився позитивний досвід інноваційного ризикового господарювання. Ризиковані рішення, ризикований тип господарювання приводять до ефективного виробництва, від якого виграють і підприємці, і споживачі, і суспільство в цілому.

Регулятивна функція має суперечливий характер і виступає в двох формах – конструктивній і деструктивній. Ризик підприємця, як правило, орієнтований на отримання значних результатів нетрадиційними способами. Тим самим він дозволяє долати консерватизм, догматизм, відсталість, психологічні бар'єри, які перешкоджають перспективним нововведенням. У цьому виявляється конструктивна форма регулятивної функції підприємницького ризику.

Конструктивна форма регулятивної функції ризику полягає і в тому, що здатність ризикувати – один із шляхів успішної діяльності підприємця. Проте ризик може стати й проявом авантюризму, суб'єктивізму, якщо рішення ухвалюється умовах неповної інформації, без урахування закономірностей розвитку явища. У такому разі ризик виступає як дестабілізуючий фактор.

Захисна функція ризику виявляється в тому, що якщо для підприємця ризик – природний стан, то нормальним повинно бути й терпиме ставлення до невдач. Ініціативним підприємцям потрібен соціальний захист, правові, політичні та економічні гарантії, що виключають покарання в разі невдачі й стимулюють виправданий ризик.

Щоб зважитися на ризик, підприємець має бути впевненим, що ймовірна помилка не зможе скомпрометувати ні його справу, ні його імідж. Достовірність помилки слід розцінювати як невід'ємний атрибут самостійності, а не як наслідок професійної неможливості. Йдеться про помилку, яка виявляється такою внаслідок невинуватого, хоч і розрахованого ризику.

Слід виділити ще аналітичну функцію ризику, яка пов'язана з тим, що наявність ризику допускає необхідність вибору одного з можливих варіантів рішення, в зв'язку з чим підприємець у процесі ухвалення рішення аналізує всі можливі варіанти, вибираючи найбільш рентабельні й найменш

ризиковані. У простих ситуаціях, наприклад, при укладенні договору постачання сировини, підприємець спирається, як правило, на інтуїцію й минулий досвід. Але при оптимальному рішенні тієї чи іншої складної виробничої задачі, наприклад, ухваленні рішення про вкладення інвестицій, необхідно використовувати спеціальні методи аналізу.

Висновок. Можна сказати, що всі, хто вирішив започаткувати власну справу, повинні повірити в себе й у свої сили, бути готовими відповідати за ризик, пов'язаний з їхньою активністю, прагнути до незалежності й самостійності в економічному житті.

Ми дійшли висновку, що феномен ризику носить складний характер і вивчається не тільки психологами, а й фахівцями в сфері наукового управління, соціології, економіки, фінансів та інших.

Ризик – це ситуативна характеристика діяльності, яка полягає в невизначеності її результату і може мати несприятливі наслідки в разі невдачі.

Розглядаючи функції ризику, слід ще раз підкреслити, що незважаючи на значний потенціал втрат, який має економічний ризик, він є джерелом можливого прибутку. Тому основне завдання підприємця не відмова від ризику взагалі, а в тому, щоб бути завжди готовим обрати рішення, яке пов'язане з ризиком, на основі об'єктивних критеріїв.

Список використаних джерел

1. Корнилова Т. В. Диагностика личностных факторов принятия решения / Т. В. Корнилова // Вопросы психологии. – М. : Школа-Пресс, 1994. – № 6. – С. 99-109.
2. Юхименко П. І. Історія економічних учень : навч. посіб. / П.І. Юхименко, П.М. Леоненко. – К. : Знання-Прес, 2005. – 583 с.
3. Пол Хейне. Экономический способ мышления ; пер. з англ. – изд. 2-е, стереотипное / Хейне Пол. – М. : Изд-во "Дело" за участю вид-ва "Catallaxy", 1992. – С. 299.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / предисл. В. С. Автономова / Й. Шумпетер. – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с. – (Антология экономической мысли).
5. Ойгензихт В. А. Воля и волеизъявление / В. А. Ойгензихт. – Душанбе : Дониш, 1983. – 256 с.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Kornylova T. V. Dyagnostyka lychnostnyh faktorov prynjatyja reshenyja / T. V. Kornylova // Voprosy psyhologyu. – М. : Shkola-Press, 1994. – № 6. – С. 99-109.

2. Juhymenko P. I. Istorija ekonomichnyh uchen' : navch. posib. / P.I. Juhymenko, P.M. Leonenko. – K. : Znannja-Pres, 2005. – 583 s.

3. Pol Hejne. Ekonomycheskyj sposob myshlenuja ; per. z angl. – yzd. 2-e, stereotypnoe / Hejne Pol. – M. : Yzd-vo "Delo" za uchastju vyd-va "Catallaxy", 1992. – S. 299.

4. Shumpeter J. Teoryja ekonomycheskogo razvytyja. Kapytalyzm, socyalyzm y demokratyja / predysl. V. S. Avtonomova / J. Shumpeter. – M. : EKSMO, 2007. – 864 s. – (Antologyja ekonomycheskoj mysly).

5. Ojgenzyht V. A. Volja y volezyzjavlenye / V. A. Ojgenzyht. – Dushanbe : Donysh, 1983. – 256 s.

I.A. Dobrenko. Psychological readiness of entrepreneurs to economic risks. *The article is a theoretical analysis of various aspects of psychological readiness of entrepreneurs to economic risk. The attempt theoretical review preparedness economic risk as psychological categories.*

It is proved that the formula of success of their own business – it is the sum of three components: the "personality", "idea", "money". It is noted that psychological readiness enterprising person to do activities are integrated psychological formation, which is a manifestation of mental state and a stable personality characteristics that are prerequisites for effective action. In the article the psychological nature willingness discussed concept, types and types of risk identified basic approaches to determine availability and susceptibility to economic risk. It was also clarified the role of the functions performed by the economic risk in business.

Found that entrepreneurship is risky, that the actions of business in market conditions prevailing, competition, the entire system of economic laws can not be calculated with certainty and implemented. The author proved that the economic behavior of entrepreneurs with market-based program selected individual entrepreneurial activities at your own risk realized in the framework of opportunities that are enshrined in legislation.

Considering the risk function and despite the considerable potential losses, which bears the economic risk, it is a source of possible profit. Therefore, the main task of the entrepreneur is not the rejection of risk at all, but to be always ready to choose a solution that is associated with the risk based on objective criteria.

Key words: *entrepreneur, entrepreneurship, psychological readiness for economic risk, economic behavior, entrepreneurial economic risk.*

Отримано: 15.01.2015 р.